

ANTONICĂ MATEESCU

ANTONICĂ MATEESCU

**EVOLUȚIA BĂNCILOR POPULARE
DIN OLTENIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ
(1918-1938)**

**Editura Universitaria
Craiova, 2019**

Referenți științifici:

1. Conf.univ.dr. Iulian Cârțână
2. Prof.dr. Pele Trăiloiu Nicușor Marian- Director al Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Mehedinți

Copyright © 2019 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MATEESCU, ANTONICĂ

Evoluția băncilor populare din Oltenia în perioada

interbelică: (1918-1938) / Antonică Mateescu - Craiova:

Universitaria, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1520-5

336.7

© 2019 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

INTRODUCERE

Cunoașterea istoriei impune o abordare pe multiple planuri a întregii realități economice-sociale, politice și culturale. Cercetarea istorică, departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este, așa cum arată și viața, o știință a prezentului.

Istoria oferă puncte de vedere și concluzii despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punând în evidență atât tot ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cât și factorii negativi care au frânat evoluția și care au costat scump umanitatea, au întârziat progresul unor națiuni.

Rezultatele cercetărilor istorice sunt de natură să sprijine omenirea contemporană, popoarele, națiunile de pretutindeni, să înțeleagă mai profund legile obiective care guvernează societatea, precum și necesitatea de a acționa, prin toate mijloacele, în spiritul cerințelor progresului contemporan.

Analiza aprofundată a realităților contemporane, necesită a se lua în considerare întreaga dezvoltare economică, social-politică și culturală a țării, progresul forțelor de producție, acțiunea factorilor interni și externi care au influențat istoria românilor de pretutindeni.

Animați de aceste gânduri și de cunoașterea multilaterală a fenomenelor istorice, lucrarea "Băncilor populare din Oltenia în perioada 1918-1938", s-a născut din dorința mărturisită de a pune la dispoziția frontului istoriografic românesc unele puncte de vedere noi, originale, asupra unei problematice mai puțin abordată la noi. Relevant ni se pare faptul că studiul complex al

aparitiei și evoluției pe firul timpului al acestor instituții de credit popular este în măsură să aducă în primul rând noi detalii privind însăși constituirea și funcționarea băncilor populare, precum și cunoașterea situației reale a țărănimii, ce constituia majoritatea covârșitoare a populației țării.

Fiind o abordare nouă din multe puncte de vedere și cuprinzând o vastă perioadă de timp, străbătută de noi și semnificative evenimente, am socotit util și necesar să prezint în primul capitol al lucrării, condițiile social-economice și politice ale apariției băncilor populare, precum și evoluția acestora de la constituire și până în 1918.

În următoarele două capitole am abordat situația băncilor populare din Oltenia între anii 1918-1929 și respectiv evoluția acestor instituții de credit popular de la criza economică din 1929-1933 și până în 1938, precum și schimbările intervenite în legislația privind creditul și cooperarea în România interbelică.

În cadrul lucrării, pentru a da o imagine cât mai cuprinzătoare a problemei studiate, ne-am străduit să prezentăm evoluția băncilor populare din Oltenia puternic integrată în contextul general al istoriei României, precedând în acest sens și la o serie de cercetări și analize comparative.

În ultima parte a lucrării am formulat unele concluzii desprinse în urma cercetării unui bogat și variat material documentar, însă fără a avea pretenția de a fi definitive.

În elaborarea prezentei lucrări am utilizat rezultatele obținute de cercetarea istorică românească, unele monografii, studii sau articole, apărute de-a lungul timpului.

De mare ajutor în munca noastră ne-au fost lucrările lui A. G. Galan, cunoscut economist al vremii, printre care menționăm: Monografia cooperăției de credit din România 1906-1935, București, 1935; Patruzeci de ani de experiențe cooperative în România 1893-1934, București, 1934; Mișcarea cooperativă de credit în România 1906-1921. Cu prilejul împlinirii a 15 ani de la înființarea primei federale: 8 iulie 1907-1922, București 1922.

Remarcăm însă că din scrierile sale am utilizat mai mult materialul statistic, de altfel foarte bogat și variat, și mai puțin maniera de interpretare. Totodată semnalăm și contribuțiile marcate prin studii și monografii elaborate de Constantin Moldoveanu¹, Traian Oliva², Nicolae Ghiulea³, Ion Răducanu⁴, Granoslav Mladenatz⁵, etc., unde găsim însă exprimată doctrina diferitelor partide politice în problema cooperăției, autorii mai sus menționați formulând și propagând diverse teorii și teze care corespundeau intereselor claselor și grupurilor sociale ce le reprezentau.

După 1944 în istoriografia românească problema cooperăției în general și a băncilor populare în special, a fost puțin abordată.

¹ *Statul și cooperăția. Avantaje acordate de stat cooperăției și influența intervenției statului asupra dezvoltării mișcării cooperative*, București, 1936.

² *Privire asupra raporturilor dintre stat și mișcarea cooperativă*, București, 1945.

³ *Asociațiile țărănești. Forma, istoricul și rezultatele asociației țărănești. Asociația țărănească din România*, București, 1926.

⁴ *Noua orientare a cooperăției române*, București, 1933.

⁵ *Cooperăția română și criza economică*, București 1933; *Cooperăția în economia agricolă*, București 1935.

Ca un sprijin în activitatea noastră, remarcăm totuși unele studii referitoare la evoluția băncilor populare elaborate de Dumitru Șandru (Băncile populare sătești din România de la 1918 și până la criza economică din 1929-1933; Reorganizarea instituțiilor de credit agricol din România în anii crizei economice; Privire generală asupra capitalurilor băncilor populare din România între cele două războaie mondiale), Maria Ponta (Aspecte din istoricul cooperației de credit din România; Legislația privind cooperația în România interbelică), Gheorhe Z. Ionescu (Legislația agrară din România privind creditul și cooperația în anii 1929-1933). Totodată am consultat colecțiile de documente publicate, dezbaterile parlamentare, presa vremii, precum și un număr mare de materiale și documente adunate din fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale, ca și din unele servicii județene ale Arhivelor Naționale: Dolj, Olt, Mehedinți.

Faptul că importante aspecte ale problemei de noi cercetate, nu au fost încă abordate de istoriografia românească, că materialul arhivistic este foarte bogat și variat, considerăm că se mai pot spune încă multe lucruri despre apariția și evoluția băncilor populare din România în general, și din Oltenia, în special.

CAPITOLUL I

ÎNFIINȚAREA BĂNCILOR POPULARE ȘI EVOLUȚIA LOR PÂNĂ ÎN 1918

Evoluția istorică a României în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, determinată de evenimente cu semnificații profunde pentru dezvoltarea sa viitoare, revoluția română de la 1848-1849, crearea statului național român, reforma agrară de la 1864, cucerirea independenței de stat a României, se caracterizează prin profunde transformări în structura economică și social-politică a țării. Se crează condiții favorabile pentru dezvoltarea și extinderea capitalismului în toate ramurile și domeniile de activitate, în industrie, agricultură, ca și în celelalte importante sectoare ale vieții economice, transportul și sistemul bancar.

Industria, datorită greutăților obiective și a factorilor subiectivi care au frânat-o, cunoaște un proces de dezvoltare, mai accelerată în raport cu perioada anterioară.

Un ritm deosebit a fost atins în sectorul alimentar, forestier, și extractiv, îndeosebi în industria petrolului, care a început să devină odată cu descoperirea bogatelor zăcăminte petrolifere de la sud și est de Carpați, obiect de dispută între marile trusturi internaționale cu capital englez, german, iar după 1900 american.

Numărul mic de investiții, dorința de câștiguri imediate, interesul unui număr important de moșieri, au făcut ca industria ușoară, cu precădere cea alimentară, să atragă majoritatea capitalurilor autohtone și straine disponibile.

Cu toate că industria a cunoscut un proces de dezvoltare însemnată, totuși procesul de industrializare s-a desfășurat într-un ritm lent față de cerințele statului modern român.

Acest proces a fost frânat de concurența produselor străine, ca și de insuficiența capitalului autohton, necesar unor investiții care să asigure folosirea bogățiilor solului și subsolului.

România era lipsită în această perioadă de ramuri industriale de importanță vitală pentru economia națională, pentru progresul economic și social, cum ar fi industria siderurgică, industria constructoare de mașini, etc., nu dispunea de baza tehnică necesară dezvoltării celorlalte ramuri.

În condițiile dezvoltării lente a industriei, principala ramură a economiei continua să fie agricultura, caracterizată prin introducerea formelor producției capitaliste, creșterea suprafeței agricole, dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial, utilizarea pe scară din ce în ce mai largă a muncii salariate, a mașinilor și uneltelor mai perfecționate, ce reflectau transformările care începuseră să-și facă loc în această importantă ramură a economiei.

Ideile cooperatiste, ca și în alte țări, au găsit teren favorabil de manifestare și în România, ideea solidarității celor lipsiți de mijloace de producție pătrunzând mai întâi în orașe. Impulsul inițial în apariția cooperăției l-a constituit nevoile proletariatului ca și ale țărănimii, în condițiile dezvoltării relațiilor de producție capitaliste în țara noastră prin care s-au creat bazele obiective și subiective ale apariției cooperăției.⁶

⁶ Maria Ponta, *Aspecte din istoricul cooperăției de credit din România*, în Buletinul Institutului Politehnic din Iași”, seria științe social-economice, fascicula 1-2, 1974, p. 63.

Deși primele asociații cu caracter cooperatist au apărut mai întâi în orașe⁷ încă de la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului XIX, totuși cooperarea românească s-a extins în special la sate.

După înfăptuirea reformei agrare de la 1864⁸, când o parte a țăranilor au fost împrumătați cu pământ, se resimte din ce în ce mai puternic nevoia organizării unui credit țărănesc⁹ necesar pentru procurarea de inventar agricol, pentru plata diferitelor dări, precum și la achitarea ratelor pentru pământul primit prin înfăptuirea reformei agrare.

Casele de credit agricol județene înființate în 1881 ca și transformarea lor într-o bancă centrală de stat - Creditul Agricol - cu sucursale pe județe, n-au putut să rezolve problema creditului țărănesc mijloacele fiind insuficiente, sediul lor prea îndepărtat de domiciliul sătenilor, iar condițiunile creditului destul de oneroase, căci dobânda nominală de 10% se transformă în fapt în peste 24% ”¹⁰

În aceste condiții, țăranii erau nevoiți să apeleze la foștii proprietari și arendași.

În vreme ce țărănimea se confrunta cu greutatea de tot felul, fără pământ de muncă suficient, lipsită de inventar agricol, loc de pășune, bani și hrană, apărură în lumea satelor camăta ” dușman neînduplecat și lacom ce își întindea tentaculele peste

⁷ A. G. Galan *Monografia cooperăției de credit din România 1906-1935*, București, 1935, p. 13.

⁸ Vezi pe larg: N. Adăniloie, Dan Berindei, *Reforma agrară de la 1864*, București, 1967.

⁹ I. G. Duca, *Mișcarea băncilor populare în România. Comunicare făcută la Congresul Internațional al cooperățiunii de la Budapesta*, București, 1904, p. 6

¹⁰ A. G. Galan, *op.cit.*, p.VIII.

gospodăriile țărănești sărăcite, deposedând pe țăran de ultimele bunuri ce îi mai rămăsese”¹¹

În această problemă a cametei la sate de mare importanță este studiul întocmit de comisia de anchetă agricolă de pe lângă Ministerul Agriculturii, Comerțului și Domeniilor, publicat în anul 1901.

Pentru a cunoaște realitățile din lumea satelor, modalitățile concrete în care se acordau împrumuturile, dobânzile ce se plătesc, precum și persoanele care de regulă împrumută, s-au alcătuit chestionare ce au fost trimise prin intermediul Ministerului de Interne, autorităților comunale.¹²

Concluzia generală a studiului întocmit de Dimitrie Nenițescu, membru în comisia de anchetă agricolă, pe baza proceselor verbale înaintate ministerului, este aceea că în condițiile grele din lumea satelor, țăranii în marea lor majoritate erau nevoiți să facă împrumuturi la marii proprietari, arendași, mica burghezie rurală și intelectualitatea înstărită a satului. Pentru împrumuturile acordate se percepeau dobânzi foarte mari.

În majoritatea covârșitoare a comunelor din Oltenia, Muntenia și Moldova - se arată în studiul menționat - dobânda percepută era în general de 120% pe an.

¹¹ Constantin Moldoveanu, *Statul și cooperarea. Avantaje acordate de stat cooperăției și influența intervenției statului asupra dezvoltării mișcării cooperative*, București, 1936, p. 9.

¹² Dimitrie S. Nenițescu. *Sarcinile proprietății rurale. Capital și credit. Ipoteci. Societăți de credit funciar și personal. Impozite. Valoarea proprietății rurale*, București, 1901, p. 43.

Totuși existau un număr mare de comune și sate unde această dobândă era mult sporită, ajungând până la 365% pe an.¹³

Pentru plata datoriilor către cămătarii satelor, în unele județe țăranii erau nevoiți să amănetaze viitoarele recolte, să vândă produsele de primă necesitate la prețuri minime, ca în județele, Mehedinți, Vâlcea, Iași, să presteze diferite munci agricole, secerat, arat, transportat, cum ar fi în cazul județelor Vâlcea, Dâmbovița, Buzău.

În situații extreme, atunci când țăranii nu puteau achita dobânzile la timp, erau siliți să cedeze o parte din pământuri pe o perioadă dată.¹⁴

Ca o reacție împotriva cămătarilor, apar cooperativele de credit numite bănci populare, al căror prim scop era lupta împotriva cametei.

Ele se înființau din îndemnul învățătorilor și preoților de la sate care vedeau în aceste asociații de credit popular, un instrument de stăvilire a cametei și o îmbunătățire în starea gospodăriilor sătești prin sprijinul ce ar fi găsit în aceste cooperative de credit. Societățile cooperative au apărut la noi aproape în același timp și în mai multe zone ale țării.

Apariția lor nu se datorește nici clasei înstărite, nici inițiativei sau sprijinului statului, ci învățătorilor și unor preoți, care înțelegând folosul asociației, îndemneau pe săteni să se asocieze în bănci populare spre a scăpa de cămătari.

Referindu-se la rolul învățătorilor de inițiatori ai băncilor populare, Nicolae Ghiulea scria că: "aceia care s-au mișcat,

¹³ *Ibidem*, p. 45 și urm. Afumați (Dolj) = 144 %: Rusănești (Vâlcea), Costești (Mehedinți) = 240 %: Chirnogi, Breaza (Ilfov), Sirca (Iași) = 300 %.

¹⁴ *Ibidem*, p. 56 și urm.

întâiu, care au căutat o îndreptare a acelor stări nenorocite au fost luminătorii satelor, au fost învățătorii”.

În cercurilor lor culturale întemeiate în acel timp, învățătorii discutând chestiunile care frământau satele, au ajuns la convingerea că pentru ridicarea țăranimii, pentru ridicarea și morală, trebuie să i se îndrepte întâiu starea ei materială.”¹⁵

În 1891 se înființează prima bancă populară, sau prima casă de credit agricol, în comuna Urziceni, județul Ialomița, sub numele de banca populară ”Rândunica”.¹⁶

La înființare ea cuprindea un numar de 85 de membri fondatori. Banca împrumuta pe membrii săi cu o dobândă de 12%, și particulari cu 20%, folosind capitalurile necesare cumpărării de vite și unelte agricole.

În statutele acestei bănci se mentiona că nu puteau fi membri acestei instituții de credit, cei care primeau salariul de la stat, județ, sau comună, respectiv, preoții și învățătorii.¹⁷

Deși prima bancă populară s-a înființat în 1891, cei mai mulți cercetători consideră începutul curentului băncilor populare în 1893, când se înființează 5 bănci populare, în județele Dâmbovița, Prahova și Râmnicu Sărat.¹⁸

Întemeierea acestor bănci este datorată într-o bună măsură și propagandei făcute de învățătorul Constantin

¹⁵ Nicolae Ghiulea, *Asociațiile țărănesti. Forma, istoricul și rezultatele asociației țărănesti. Asociația țărănească din România*, București 1926, p.88 și urm.

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Dezbaterile Adunării Deputaților*”, ședința de la 12 martie 1903, p. 822.

¹⁸ A. G. Galan, *Patruzeci de ani de experiențe cooperative în România 1893-1934*, București, 1935, p.12; *Întemeierea primelor bănci populare. La împlinirea a cinci decenii de activitate cooperativă (1893-1943)*, în ”Curierul Cooperăției române”, numărul 5-6 /1943; Vezi și Maria Ponta, *art.cit.*, p. 64